

UDK:378.018.8:37.07-051]-047.22:37.013.75-043.83(045)

**WAYS TO IMPROVE THE PROCESS OF FORMING ACMEOLOGICAL
COMPETENCE OF FUTURE EDUCATION MANAGERS IN HIGHER
PEDAGOGICAL EDUCATION INSTITUTIONS****ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Tkachuk L. /Ткачук Л.

ORCID: 0000-0003-3337-2540

PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor

/ кандидат педагогічних наук, доцент

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova 2, 20300

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

Умань, Садова 2, 20300

Анотація. У статті на основі визначення стану сформованості акмеологічної компетентності майбутніх менеджерів освіти пропонуються шляхи удосконалення процесу її формування у закладі вищої педагогічної освіти. Встановлено причини переважно низького рівня сформованості акмеологічної компетентності здобувачів освіти. Теоретично обґрунтовані шляхи удосконалення процесу формування акме-компетентності майбутніх керівників закладів освіти у фаховій підготовці. Стверджується, що для формування акмеологічної компетентності майбутніх менеджерів освіти зміст навчальних дисциплін має бути збагачений акмеологічно спрямованою складовою. Наголошується на необхідності створення позитивної мотивації здобувачів освіти до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації та успіху в професійній діяльності. Доведено, що добір та організація різних акмеологічно спрямованих видів самостійної та науково-дослідної роботи сприяє реалізації мети професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти.

Ключові слова: заклад вищої педагогічної освіти, система освіти, управління, менеджер освіти, фахова підготовка, акмеологія, акме-компетентність, акме-менеджмент, шляхи удосконалення, формування.

Вступ.

Система управління освітою України, що розвивається в нових для неї соціально-економічних умовах, потребує перегляду кола функцій, які мають виконувати керівні кадри та змін у ставленні до процесу їх підготовки. Значущості набувають не тільки вміння оперувати необхідними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до вимог часу, управляти інформаційними потоками, активно діяти, швидко приймати управлінські рішення, навчатися впродовж життя, бути успішним та стимулювати до досягнення життєвого та професійного успіху всіх членів закладу освіти. Інтеграція в управлінський досвід теорії освітнього менеджменту, що передбачає набуття керівниками спеціальних якостей і компетентностей, необхідних для визначення та досягнення цілей організації, актуалізує питання формування акме-складової діяльності керівника-менеджера ще на етапі його фахової підготовки у закладі вищої педагогічної освіти. Удосконалення якості підготовки майбутніх менеджерів освіти значною мірою залежить від «упровадження акмеологічного підходу, що

стверджується як специфічний методологічний напрям, якому властива низка переваг перед іншими, особливо в оцінюванні й проектуванні перспектив особистості професіонала»[1, с.78].

Акмеологічно спрямована професійна підготовка у наукових працях дослідників розглядалася у таких аспектах: професійна акмеологія (Г. Данилова, В. Желанова, С. Караман, А. Крамаренко, С. Мартиненко та ін.); акмеологія вищої освіти (О. Галус, Т. Дерєка, О. Плахотнік, Н. Ханина та ін.), професійно-педагогічна самореалізація майбутнього вчителя на засадах акмеології (М. Євтух, Т. Скорик, Р. Пріма, Л. Рибалко та ін.); акмеологічний підхід у теорії й практиці вищої педагогічної освіти (В. Вакуленко, О. Дубасенюк та ін.); акмеологічний ресурс андрагогічної моделі навчання (Л. Лук'янова та ін.); акмеологічні засади професійної підготовки менеджерів освіти (Біницька О. П., В. Гладкова, Шоробура І. М., Щербяк Ю. А. та ін.).

Мета пропонованої статті полягає в теоретичному обґрунтуванні шляхів удосконалення процесу формування акме-компетентності майбутніх менеджерів освіти у фаховій підготовці.

Основний текст.

Провідними сутнісними характеристиками професійної підготовки нині стають фахова компетентність та ціннісне ставлення до власного «Я». Звернення людини до самої себе, прагнення до максимально повної самореалізації в професії є актуальними і характеризують суспільні потреби громадян нашої країни. Конкурентоспроможність людини на ринку праці визначається тим, наскільки вона усвідомила необхідність своєчасного розкриття і реалізації власного потенціалу самості, досягнення акме (найвищого ступеня розвитку особистості), подолання перешкод, що заважають цим процесам.

В основу визначення стану сформованості акмеологічної компетентності здобувачів вищої освіти з спеціальності 073 «Менеджмент» (30 осіб) факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було покладено її розуміння науковцями як готовності і здатності особистості проектувати свій психічний та професійний розвиток із постійним ускладненням завдань, зростанням рівня досягнень, що найбільш повно реалізують потенційні особистісні ресурси людини через характеристики: *акмеологічні знання* – з акмеології, акмеологічної компетентності, теорії самовдосконалення (самовиховання); *обізнаність* про способи формування акмеологічної компетентності, подолання вікових криз професійного становлення фахівця; *поінформованість* про те, які досягнення можливі у сфері психічного, професійного розвитку, їх рівні, варіанти; *акмеологічні вміння* – конструктивні – кваліфікований добір, композиція та інтегрування акмеологічного змісту інформації, проектування власної діяльності та поведінки, саморозвитку; *організаторські* – розкриття і мобілізація власних зусиль в будь-яких ситуаціях, успішне виконання професійної діяльності з метою саморозкриття прихованих можливостей; *комунікативні* – побудова таких міжособистісних взаємин в колективі, що рухають кожну людину до акме; *гностичні* – пізнання власних можливостей і

способів професійного зростання, оцінювання результатів власної діяльності та самовдосконалення; акмеологічні якості особистості, які забезпечують рух особистості до окреслених досягнень (схильність до ризику, подолання проявів тривожності, стиль поведінки в конфліктних ситуаціях, розвиток емпатії, формування лояльності співробітника до організації, здатність до самооцінки) [4; 6; 7; 8].

Аналіз проведеного анкетування щодо ставлення респондентів до обраної професії показав, що 5 (16,7%) опитаних здобувачів вищої освіти ставляться до своєї професії «як до раз і назавжди визначеного»; 25 (83,3%) опитаних вважають, що професію протягом життя можна змінити; 25 (83,3%) опитаних мають бажання та планують з часом отримати суміжні професії, 5 (16,7%) не виявили бажання вчитися та здобувати освіту й додаткову спеціалізацію до отриманої за дипломом кваліфікації. Таким чином, можемо зробити висновок, що більшість здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 073 «Менеджмент», виявляють інтерес до постійного вдосконалення своїх знань, навичок, набуття нового досвіду, компетенцій та кваліфікацій для особистих, соціальних, професійних потреб.

Серед запропонованих респондентами варіантів визначення поняття «акмеологія», думки респондентів розподілилися таким чином: 5 (16,7%) із них вважають, що «акмеологія» – це нова ідея; 3 (10,0%) – що це реорганізація, створення нового; 8 (26,7%) – це процес досягнення вершини та саморозвиток; 2 (6,7%) – нова технологія; новизна; професіоналізм; 7 (23,3%) – новий зміст навчального процесу; ще 2 (6,7%) – інноваційна діяльність; 7 (23,3%) – самовдосконалення. Зазначені варіанти відповідей дуже різноманітні, не мають єдності і, як вказують результати опитування, 22 (73,3%) респондентів визначалися інтуїтивно та не зустрічали раніше визначення поняття «акмеологія» на лекціях, семінарах, виступах, в доповідях під час навчання у закладі вищої освіти (ЗВО), в періодичних виданнях, інших публікаціях.

Результати анкетування показали, що 3 (10,0%) опитаних здобувачів вищої освіти не знають форм та методів акмеологічного навчання; не мають інформації щодо сучасних акметехнологій; 3 (10,0%) зазначають, що частково мають уявлення про акмеспрямоване навчання. Дослідження виявило 3 (10,0%) респондентів, які обізнані щодо сучасних акметехнологій в процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Менеджмент». Переважна більшість опитаних 27 (90,0%) ніколи не відвідували акмеологічні тренінги ні в університеті, ні за його межами та 28 (93,3%) не знають, як можна організувати та провести акмеологічно спрямоване заняття, тренінг. 7 (23,3%) респондентів мають бажання отримати знання щодо акмеологічної компетентності; 10 (33,3%), на жаль, не відчують потреби оволодіти знаннями з цього питання, їх не зацікавило поняття «акмеологічна компетентність»; 13 (43,3%) опитаних здобувачів вищої освіти ще не визначилися з даного питання.

За даними анкетування встановлено, що 17 (56,7%) респондентів розуміють сутність та можуть дати визначення понять «самоосвіта», «самовиховання», «саморозвиток»; 13 (43,3%) – не можуть сформулювати та охарактеризувати зміст зазначених понять. Із загальної кількості респондентів:

18 (60,0%) мають серйозні прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку своїх особистісних якостей та здібностей; 10 (33,3%) опитаних не можуть однозначно висловитися, чи хочуть вони займатися самоосвітою та саморозвитком; 2 (6,7%) не мають бажання розвиватися та самовдосконалюватися, займатися саморозвитком. У процесі дослідження було з'ясовано, що серед 18 здобувачів вищої освіти, які мають серйозні прагнення щодо самоосвіти, самовиховання, саморозвитку: 6 (33,3%) респондентів хочуть займатися самоосвітою задля кар'єрного зростання; 7 (38,9%) опитаних здобувачів вищої освіти планують займатися саморозвитком та самоосвітою з метою пізнання нового, сучасного, цікавого в професійній сфері; 5 (27,8%) респондентів мають бажання займатися самоосвітою з метою досягнення життєвої мети, особистісного та професійного розвитку. 1 (5,6%) респондент засвідчив, що він займається самоосвітою, самовихованням та саморозвитком не задля позитивних оцінок.

Аналіз проведеного анкетування показав, що на самостійну роботу та підготовку до занять щоденно респонденти витрачають: 9 (50,0%) – тільки одну годину на добу; 6 (33,3%) респондентів витрачають дві години щоденно на самостійну роботу; 2 (11,1%) студентів самостійно працюють протягом трьох годин щодня; 1 (5,6%) щоденно готується до занять та працює самостійно по чотири години; 1 (5,6%) опитаних витрачає на самостійну роботу більше чотирьох годин кожного дня. Отже, більшість студентів не достатньо часу працюють самостійно, не приділяють уваги самоосвіті та саморозвитку, хоча майже всі розуміють важливість саморозвитку, самовиховання, самоосвіти задля пізнання нового, досягнення життєвої мети, кар'єрного зростання. Таким чином, можна припустити, що здобувачі освіти не вміють самостійно вчитися (з різних на те причин), правильно планувати, організовувати свій робочий та вільний час.

Результати анкетування засвідчили, що тільки третина здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» мотивовані до професійного становлення, навчання на науково-дослідній основі, цікавляться результатами сучасних досліджень в галузі педагогічного менеджменту. 2/3 здобувачів вищої освіти, не прагнуть та не зацікавлені брати участь у наукових заходах, можливо, не мають відповідного досвіду й не розуміють важливості набуття професійного досвіду через науково-дослідну роботу. Таких здобувачів вищої освіти, на нашу думку, потрібно спонукати до професійного розвитку та самореалізації через підсилення мотивації, самомотивації.

На підставі аналізу результатів анкетування вважаємо, що удосконаленню процесу формування акме-компетентності майбутніх менеджерів освіти сприятимуть:

1. Орієнтація змісту фахової підготовки на формування комплексу знань та розуміння акмеологічної компетентності, бажання сформувати акмеологічну компетентність у процесі професійної підготовки в закладі вищої освіти. До змісту навчальних дисциплін варто ввести питання щодо сутності та змісту акмеології, положення загальної акмеології, поняття «мікроакме», «макроакме», засоби досягнення особистісного акме, питання

щодо акме-мотивів саморозвитку, самовдосконалення, використання акмеологічно спрямованих технологій професійного саморозвитку, акмеографічного підходу до розвитку професіоналізму.

До організаційних форм, що забезпечують формування акмеологічної компетентності майбутніх менеджерів освіти відносимо лекції (тематичні, проблемні та бінарні); лекції-прес-конференції, лекції-дискусії, лекції-візуалізації; міждисциплінарні, інтегровані лекції, лекції-консультації; семінари-конференції, міждисциплінарні семінари, дискусії, ділові ігри, «мозкові штурми», семінари – евристичні бесіди, «круглий стіл», аналітичні та міждисциплінарні семінари, пошукові семінари, аналітичні семінари, практичні заняття з використанням проєктного навчання, інтегровані за змістом і методами організації міждисциплінарні семінари.

Методами формування акмеологічної компетентності майбутніх менеджерів освіти виступають: проблемні (аналіз педагогічних ситуацій, ситуативного моделювання, кейс-метод), евристичні (евристичні питання, відкриття, аукціон ідей, метод прогнозування, професійний квест, незакінчені речення, «мозкова атака»), діалогічні (діалог, синтез думок, мікрофон), дискусійні (диспут, дискусія), ігрові (ігрове моделювання), творчі ситуації, проєктні методи. Здобувачів освіти необхідно вчити ставити близькі й далекі перспективи, планувати особистісні зміни, розробляти акме-програму особистісного та професійного розвитку. Вагомим потенціалом володіють тренінгові технології, зокрема розвиваючі тренінги (інтелектуальний тренінг, тренінг рефлексії, креативності, впевненості у собі, емоційної стійкості тощо), використання рольових ігор, психодрама, метод проєктів: складання діагностичної карти оцінки освітньої діяльності педагога, програма саморозвитку педагога тощо).

Усі названі методики дозволяють майбутнім менеджерам освіти активно позиціонувати себе відразу у декількох сферах освітньої діяльності та активно виконувати різні соціальні ролі, що позитивно впливає на стимулювання майбутніх фахівців до саморозвитку та досягнення найвищої точки розвитку «акме» ще під час навчально-пізнавальної діяльності.

Належним чином зреалізувати свою ментальність та неповторність під час виконання безпосередніх професійних обов'язків неможливо без прояву творчості [3]. Для її цілеспрямованого розвитку передбачається «занурення майбутнього фахівця в ауру «поліваріативного» світогляду, що стимулює толерантність до представників різних ціннісних орієнтацій і відповідає принципам управлінської діяльності. На цьому рівні значна увага приділяється «пасіонарності» – здатності особи підпорядковувати власне життя та діяльність досягненню ідеальних цілей, навіть якщо вони не зовсім сприяють задоволенню власних реальних матеріальних потреб. Зокрема, соціабельний аспект пасіонарності формується під час створення ситуації націленості на «віртуальну реальність (на ідеал), коли людина спрямована у майбутнє, коли це поки що неіснуюче (віртуальне) майбутнє постає потужним мотиваційним фактором життєдіяльності людини» [2, с. 61].

2. *Створення позитивної мотивації майбутніх менеджерів освіти до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації та успіху в професійній діяльності.* Акме-мотивацію розглядаємо як «внутрішню спрямованість особистості на розв'язання акмеологічних задач професійного розвитку та вдосконалення, а також на забезпечення поступального руху в галузі досягнення високого рівня професіоналізму ще під час навчання. Внутрішня мотивація передбачає розвинуту у майбутніх менеджерів освіти здатність будувати перспективні варіанти особистісного та професійного розвитку, та при цьому обирати і реалізовувати оптимальні прийоми та технології переходу із одного рівня на більш високий, долаючи при цьому об'єктивні та суб'єктивні перешкоди» [5, с.131]. Самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе як особистості, розвитку своїх здібностей, здобуття знань та умінь.

Під час організації освітнього середовища необхідно розвивати у майбутніх фахівців прагнення до успіху, переживання якого в освітній діяльності визначає подальшу життєву траєкторію здобувачів вищої освіти, їхній соціальний статус та досягнення «акме» в особистісному житті й професійній діяльності.

3. *Набуття здобувачами вищої освіти досвіду самостійної та науково-дослідної роботи.* Самостійна та науково-дослідна робота майбутніх менеджерів освіти (вивчення інноваційного досвіду щодо досягнення особистісного акме, створення проєктів професійного розвитку, спостереження та аналіз практичних ситуацій, написання наукових робіт, участь у методичних семінарах щодо використання акмеологічно спрямованих методів та засобів досягнення акме) сприяє цілепокладанню щодо формування у них акмеологічної компетентності, акме-мотивації, розширенню та поглибленню знань щодо засобів, методів досягнення особистісного й професійного акме, вироблення вміння вчитися упродовж життя, розвитку акме-якостей особистості та системи таких інтелектуальних творчих якостей особистості менеджера, як: інтуїції; креативності; творчої уяви; дивергентності, оригінальності та асоціативності мислення. Для цих видів роботи майбутніх менеджерів освіти рекомендуємо відповідну наукову періодичну літературу акмеологічного спрямування.

Висновки.

Отже, у процесі опитування здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» було встановлено їх недостатню обізнаність із сутністю поняття «акмеологічна компетентність»; несформованість мотивів та відсутність чіткого бачення шляхів самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації, досягнення успіху у майбутній професійній діяльності; невміння застосовувати теоретичні знання на практиці.

Запропоновані рекомендації щодо удосконалення процесу формування акмеологічної компетентності майбутніх менеджерів освіти ґрунтуються на становленні та сходженні особистості до вершин професіоналізму в процесі фахової підготовки і передбачають: збагачення змісту навчальних дисциплін циклу фахової підготовки акмеологічно спрямованою складовою; створення

позитивної мотивації майбутніх менеджерів освіти до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації та успіху в професійній діяльності; організацію різних акмеологічно спрямованих видів самостійної та науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти.

Література:

1. Вітвицька С. С. Підготовка магістрів освіти до інноваційної діяльності: акмеологічний підхід. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вип. 84. Житомир – Київ, 2015. С. 77–81.

2. Вознюк О. В. Акме-синергетичний підхід до формування творчої особистості. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*. 2010. № 1. С. 60–67.

3. Дерка Т. Г. Особливості формування акмеологічного освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2016. №3. С. 14–19.

4. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Житомир – Київ, 2015. Вип. 84. С. 25–31.

5. Калаур С., Сорока О. Потенціал акмеології у професійній підготовці майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності: методологічні та практичні акценти. *Social Work and Education*. Вип. 7, № 1. Ternopil-Aberdeen, 2020. С. 124–134.

6. Теорія і практика професійної акмеології: монографія / Вознюк О. В., Дубасенюк О. А., Костюшко Ю. О., Осадчук Н. П., Сидорчук Н. Г. Житомир: Вид-во ПП «Євро-Волинь», 2020. 392 с.

7. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керізн. авт. кол. Н. В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 516 с.

8. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття: монографія / редкол. В. О. Огнев'юк, В. М. Гладкова, Я. С. Фруктова. Київ: Інтерсервіс, 2019. 206 с.

References:

1. Vitvytska, S. S. (2015). Pidhotovka mahistriv osvity do innovatsiinoi diialnosti: akmeolohichniy pidkhid [Preparing Masters of Education for Innovative Activities: an Acmeological Approach]. *Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prats*, Zhytomyr – Kyiv, issue. 84, pp. 77–81 [in Ukrainian].

2. Vozniuk, O. V. (2010). Akme-synerhetychnyi pidkhid do formuvannia tvorchoi osobystost [Acme-synergistic approach to the formation of a creative personality], *Akmeolohiia v Ukraini: teoriia i praktyka*, no. 1, pp. 60–67 [in Ukrainian].

3. Dereka, T. H. (2016). Osoblyvosti formuvannia akmeolohichnoho osvitnoho seredovyscha vyshchoho navchalnoho zakladu [Features of Formation of Acmeological Educational Environment of a Higher Educational Institution]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*, Serii: Pedahohika, no.3, pp. 14–19 [in Ukrainian].

4. Dubaseniuk, O. A. (2015). Ameolohichniy pidkhid yak stratehichniy oriientyr osobystisno-orientovanoi pedahohichnoi osvity [The Acmeological Approach as a Strategic Guideline for

Personality-Centered Teacher Education]. *Problemy osvity: zbirnyk naukovykh prats*, Zhytomyr – Kyiv, issue. 84, pp. 25–31 [in Ukrainian].

5. Kalaur, C., Soroka, O. (2020). Potensial akmeolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh menedzheriv sotsiokulturnoi diialnosti: metodolohichni ta praktychni aktsenty [The Potential of Acmeology in the Professional Training of Future Managers of Socio-Cultural Activities: Methodological and Practical Emphasis]. *Social Work and Education*, Ternopil-Aberdeen, Vol. 7, no. 1., pp. 124–134 [in Ukrainian].

6. *Teoriia i praktyka profesiinoi akmeolohii: monohrafiia* (2020) [Theory and practice of professional acmeology: a monograph], in Vozniuk, O. V., Dubaseniuk, O. A., Kostiusenko, Yu. O., Osadchuk, N. P. and Sydoruk, N. H. (ed.), Zhytomyr: Vyd-vo PP «Ievro-Volyn» [in Ukrainian].

7. *Teoriia ta metodyka profesiino-pedahohichnoi pidhotovky osvitiianskykh kadrov: akmeolohichni aspekty: monohrafiia* (2018) [Theory and Methods of Professional and Pedagogical Training of Educational Personnel: Acmeological Aspects: Monograph], in Huzii, N. V. (ed.); Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].

8. *Fundamentalna akmeolohiia – nauka XXI stolittia: monohrafiia* (2019) [Fundamental Acmeology - the Science of the XXI Century: A Monograph], in Ohnev'iuk, V. O., Hladkova, V. M. and Fruktova, Ya. S. (ed.), Kyiv: Interservis [in Ukrainian].

Abstract. The article proposes ways to improve the process of its formation in higher pedagogical education institutions on the basis of determining the state of formation of acmeological competence of future education managers. The reasons for the predominantly low level of formation of the acmeological competence of students are determined. The ways of improving the process of forming acme-competence of future managers of educational institutions in professional training are theoretically substantiated. It is argued that in order to form the acmeological competence of future education managers, the content of academic disciplines should be enriched with an acmeological component. The need to create a positive motivation for students to self-development, self-education, self-improvement, self-realization and success in professional activities is emphasized. It is proved that the selection and organization of various acmeologically oriented types of independent and research work contributes to the realization of the goal of professional training of future education managers.

Key words: higher pedagogical education institution, education system, management, education manager, professional training, acmeology, acme competence, acme management, ways of improvement, formation.

Стаття відправлена: 31.08.2023 р.

© Ткачук Л.В.